

פרע מנוקב *Hypericum perfoliatum* - צמח אדום

הפורח עכשיו (יוני 2015)

כתב: אבי שמידע

פרע מנוקב *Hypericum perfoliatum* הוא מין מדיר ביותר בישראל הנמצא בסכנת הכחדה ומספרו האדום אשר נקבע בספר האדום לצמחי ישראל הוא 3.2.

הסוג **פרע** מונה כ-370 מינים שרובם שיחים ועשבונים. התפוצה הגיאוגרפית העיקרית של רוב מיני הסוג (שעליו נמנה פ. מנוקב) היא באזורים הממוזגים הצפוניים (תפוצה הולארקטית, כלומר גדל בקווי רוחב צפוניים גם באירו-אסיה וגם בצפון אמריקה). יחד עם זאת ישנה גם קבוצה גדולה של מיני **פרע** הגדלים באזורים טרופיים, מעט מהם גדלים גם בצורת עצים.

לכל המינים בסוג אופייניות בלוטות שמן אתרי המנקדות את שני צידי העלה ורואים אותם בברור כעיגולים שקופים זעירים אם תסתכלו על העלה מול השמש או השמיים הבהירים. מינים אחדים משמשים כצמחי נוי וכצמחי מרפא. בארץ גדלים עוד תשעה מינים של **פרע** בבתי גידול שונים.

פרע מנוקב נמנה על "סקציית פרע" *Sec. Hypericum* שאופייניות לה בלוטות שחורות המופיעות תמיד על הגבעולים, העלים וזירי האבקנים, אך בעלי הגביע ובעלי הכותרת נוכחותן לא עקבית. על סקציה זו נמנים בישראל שלושה מינים: **פרע מסולסל**, **פ. מנוקב** ו**פ. מחודד**. בעוד של**פרע מחודד** יש ארבע צלעות בולטות לאורך הגבעול, הרי לשני המינים האחרים רק שתי צלעות אורך. ל**פרע מסולסל** יש שולי עלה גלוניים בעוד שב**פ. מנוקב** השוליים תמימים; כמו כן התפרחת של **פרע מסולסל** עגולה ודמוית כדור בעוד זו של **פרע מנוקב** מוארכת וכל הצמח זקוף. **פרע מנוקב** ו**פ. מחודד** הם צמחים נדירים של בתי-גידול לחים ואילו **פרע מסולסל** הוא מין "שוטה" (weed) נפוץ ביותר בישראל בחבל הים-תיכוני. מין נוסף בסוג, **פרע אזובי**, אינו קרוב ל**פרע מנוקב**, אולם דומה לו מאד במבט שטחי, במיוחד במופע הזקוף ועשיר הפרחים. הוא נבדל מ**פרע מנוקב** בעלי גביע משונשנים ולא תמימים. זהו צמח נדיר של קרחות יער וחורש בגליל, אשר מופיע גם בקרקעות העמוקות של עמק יזרעאל. המין לא נכלל בספר האדום בשל ריבוי אתריו והעובדה כי הוא לא התמעט בעשרות השנים האחרונות.

פרע מנוקב הוגדר לראשונה בישראל מהג'ובה הגדולה על ידי אהרון ליסטון מפרט שנאסף שאספנו בהשתלמות רתם במקום ב-3.12.1984. סיפור המציאה הופיע בעלון רתם בשנת 1985. אך סקירה מדוקדקת בעשביית האוניברסיטה העברית גילתה כי הוא נאסף קודם לכן קודם בברכות דגים עזובות בשמורת הסחלבים של חורשת טל בשנת 1973 והוגדר בטעות על ידי כותב שורות אלה כ**פרע אזובי**. המין לא מופיע בפלורה של ישראל וגם לא מופיע במגדיר הצמחים של פינברון דנין משנת 1991.

עד לאחרונה הצמח היה ידוע בישראל רק ב-8 אתרים מתועדים, בגולן הצפוני במרגלות החרמון (עמק יעפורי) ובעמק החולה (ראו בספר האדום של צמחי ישראל). ואולם, בשנת 2011 מצא שמוליק מזר, איש קק"ל ממעלה צביה עוד 4 אתרים של **פרע מנוקב** בגליל העליון מזרחי לאורך אפיק נחל דובב (ראו סימון מדויק וסיפור המציאה באתר [עמוד ענן](#)). וכך נכתב בנקודת המציאה בעמוד ענן: "זהו צמח אדום בסכנת הכחדה, המופיע בספר האדום כגדל אך ורק בישראל בצפון הגולן". זוהי מציאה מאוד חשובה! יש לציין כי ההגדרה של מיני הפרע בקבוצת "סקצית פרע" קשה מאוד וההבחנה בין **פרע מחודד** ו**פרע אזובי** לבין **פרע מנוקב** מצריכה בדיקת חומר נוסף והשוואתו עם איסופים בתורכיה ובאירופה. יתכן מאוד כי האוכלוסיה שנאספה במעיין ליד יבנאל והוגדרה בפלורה כ**פרע מחודד** שיכת לאותו טקסון שמצא שמוליק אך לסכום אין ספק שזו מציאת החודש בטבע ארצנו ויש לה חשיבות רבה בשמירת טבע והצמחים האדומים של ישראל.

תיאור הצמח: עשב רב-שנתי בעל קני שורש זוחלים וענפים מרובים, זקופים ומסתעפים בחלקם העליון. גובהו 20-100 ס"מ. העלים נגדיים, יושבים, קרחים ובעלי בלוטות שקופות המייצרות ומפרישות שמנים אתריים והנראות כנקבים, מכאן שם המין. אורך העלים מגיע ל-12 מ"מ, הם מוארכים וגונם צהוב-ירוק. גודל הפרחים 2-3.5 ס"מ והם ערוכים בקבוצות בקצות הענפים. עלי הגביע תמימים-מחודדים. עלי הכותרת בצבע זהב, ובעלי כתמים שחורים זעירים. האבקנים מרובים וערוכים מאוחים בבסיסם ב-3 אגודות. כאשר ממוללים ומועכים פרחים ופירות מופרש נוזל אדום.

סימני היכר: למין זה 4 צלעות ברורות (דמויות כנפיים אך מצומצמות ברוחבן) לאורך הגבעול לעומת פרע אזובי לו רק 2 כנפיים. בשולי שפת העלים ובשולי שפת עלי הכותרת יש נקודות שחורות וכן גם למעט נקודות שחורות לאורך הגבעול. הפריחה בחודשים מאי-יולי.

פרע מנוקב. מימין: אורי פרגמן ספיר ©. במרכז ומשמאל: שמוליק מדר ©

שימושים : תמציות מהעלים משמשות ברפואה צמחית לטיפול כנגד דיכאון. ברפואת הצמחים ידועים גם שימושים של הצמח למחלות רבות נוספות. מצד שני, הצמח רעיל לצאן ובקר. החומרים הפעילים הם היפריצין, פסאודוהיפריצין והיפרפורין.

תפוצה בארץ (כיום ובעבר): הצמח נמצא בעמק החולה, בגולן הצפוני ובמרגלות החרמון בשמונה אתרים מתועדים, אך לפי הערכה יש בסך הכל כעשרה אתרים. בעמק החולה נמצא בשמורת הסחלבים של חורשת טל, בחצבאני ובעין דן. בצפון הגולן נמצא בשלושה אתרים באזור יער אודם ובבניאס. בחרמון הנמוך נמצא בעמק יעפורי.

בית גידול : מופיע בארץ בשני מעונות שונים לגמרי : שטחים עשבוניים בשולי מעיינות וחורשים פתוחים.

תפוצה בעולם : הצמח מצוי בכל ארצות אירופה כולל האיים הבריטיים וכן בצפון אפריקה, באיים האזוריים, בא"י מדיירה ובמערב אסיה. הובא לאזורים רבים בעולם ומתפשט בהן בבר. בארצות אחדות הוא עשב רע ופולש.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2015 פרע מנוקב *Hypericum perforatum* - צמח אדום הפורח עכשיו (יוני 2015), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 2.

<https://www.kalanit.org.il/hypericum-perfoliatum-06-2015>